

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 6 juni 1946 kl. 10 f. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion om åstadkommande av för hela riket enhetliga varupriser.

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 249, ha herr *Näsgård* och fru *Svensson* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag angående möjligheterna att åstadkomma enhetliga varupriser i den omfattning som här ovan avsetts.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till den med förenämnda motion likalydande, inom andra kammaren väckta motionen nr 377.

Över motionen har utskottet inhämtat yttranden från kommerskollegium, socialstyrelsen, statens priskontrollnämnd, Kooperativa förbundet, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet landsbygdens folk.

Kommerskollegii, socialstyrelsens, statens priskontrollnämnd och Kooperativa förbundets yttranden finnas såsom bilagor fogade till detta utlåtande. Samtliga nämnda yttranden gå i avstyrkande riktning.

Kommerskollegium har överlämnat yttranden från samtliga *handelskammrar* i riket med undantag av Smålands och Blekinge handelskammare ävensom från *Sveriges köpmannaförbund*. Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare ha tillstyrkt den av motionärerna begärda utredningen. Övriga handelskammare och köpmannaförbundet ha avstyrkt motionen.

Avstyrkande yttranden ha jämväl avgivits av *Sveriges industriförbund* och *Sveriges grossistförbund*, varvid anförts i stort sett samma synpunkter, som kommit till uttryck i förenämnda såsom bilagor till detta utlåtande fogade yttranden.

Sveriges lantbruksförbund anför bland annat:

För livsmedelsproduktionen inom avlägset belägna bygder, främst då Norrland, skulle enhetliga livsmedelspriser medföra avsevärda olägenheter. Norrland är i stort sett ett underskottsområde, då det gäller jordbruksprodukter, och "importerar" avsevärda livsmedelskvantiteter söderifrån. Norrlands egen jordbruksproduktion kan därför räkna med produktpriser, som ligga så myc-

ket över Sydsveriges, som motsvarar fraktkostnaden. Denna marginal är för närvarande utan tvivel en livsbetingelse för det norrländska jordbruket. Visserligen får detta betala frakt för exempelvis konstgödning, kraftfoder och brännolja, men det ligger i sakens natur, att kostnadsökningen för de färdiga produkterna är betydligt större än för dessa produktionsmedel.

För skogsproduktionens del gäller, att skogens geografiska läge har en betydande inverkan på dess värde ju längre från förädlings- eller konsumtionsorten skogen är belägen, d. v. s. ju högre fraktkostnaden är, desto lägre pris betingar skogen. Om ett enhetligt pris för viss kvalitet skulle gälla över hela landet, komme detta att medföra en värdeminskning för den bäst belägna skogen och en värdeökning för den sämre belägna. Enär bondeskogsbruket i stort sett innehar den bäst belägna skogen och bolagen och särskilt Kronan den mera avsidat liggande, framstår ett sådant resultat såsom synnerligen otillfredsställande ur skogsägarnas synpunkt.

Ehuru förbundet i stort sett icke kan ansluta sig till de av motionärerna anförda synpunkterna, vill förbundet dock icke motsätta sig, att de utvägar utredas, som möjligen kunna föreligga, att med undvikande av de olägenheter, som skulle följa med en statlig prissättning, reglering och kontroll av hela näringslivet, åstadkomma en utjämning av vissa varuprisdifferenser mellan olika delar av landet.

Riksförbundet landsbygdens folk är av den uppfattningen, att en mera ingående undersökning av handeln med — förutom socker och brännolja — flera andra standardvaror skulle visa på önskvärdheten av en rationalisering. Den av motionärerna föreslagna detaljhandelsstatistiken torde med all sannolikhet klarlägga dessa och en hel del andra hithörande spörsmål samt giva goda anvisningar om var man med fog kan kräva en rationalisering av handeln. Från jordbrukets håll kan ett sådant rationaliseringskrav stödjas dels därför att landsbygdens befolkning torde ha blivit mest missgynnad av handelns nuvarande tillstånd och dels därför att jordbrukets ekonomiska organisationer städse sökt att genom rationalisering av saluförandet av jordbrukets produkter sänka handelsmarginalen till den minsta möjliga.

Förbundet tillstyrker motionen.

Under innevarande år har frågan om enhetliga priser beträffande vissa varuslag redan varit föremål för riksdagens prövning.

I motionerna I: 28 (II: 38), I: 184 (II: 301) och II: 17 har sålunda föreslagits utredning om utjämning de olika landsdelarna emellan i fråga om priserna å flytande motorbränslen. På hemställen av första kammarens andra tillfälliga utskott i dess utlåtande nr 4 och andra kammarens tredje tillfälliga utskott i dess utlåtande nr 8 har riksdagen i anledning av nämnda motioner beslutat att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och på vad sätt en regional utjämning av priserna på flytande motorbränslen lämpligen kan åstadkommas.

I de likalydande motionerna I: 250 och II: 378 har — under återopande av motiveringen till den till behandling nu förevarande motionen I: 249 (II: 377) — hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att ett för hela riket enhetligt detaljhandelspris på socker måtte fastställas. Bevillningsutskottet har i anledning härav och i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 243 angående reglering av sockernäringen i riket m. m. i betänkande nr 31, till vilket här hänvisas, hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, med beaktande av vad i sagda betänkande anförts, föranstalta om utredning rörande möjligheten att åstadkomma ett enhetligt eller i varje fall mera enhetligt detaljhandelspris å socker samt för riksdagen framlägga det förslag, till vilket utredningen kan föränleda. Riksdagen har bifallit denna bevillningsutskottets hemställan.

För egen del får *utskottet* anföra följande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att riksdagen innevarande år redan beslutat att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning av det slag, som avses med här ifrågavarande motion, beträffande två viktiga varuslag, nämligen flytande motorbränslen och socker. Såsom de tillfälliga utskotten i förenämnda utlåtanden angående priserna å flytande motorbränslen framhållit, torde emellertid åtskilliga svårigheter möta, när det gäller att söka åstadkomma en regional utjämning av sistnämnda priser. Att en viss tvekan syntes råda angående möjligheten eller lämpligheten att få till stånd en enhetlig prissättning å socker, trots att framställaren av denna vara inom landet åtnjuter monopolställning, torde framgå av att riksdagen i enlighet med bevillningsutskottets förslag endast såtillvida biträtt vederbörande motionärers hemställan i fråga om fastställande av ett för hela riket enhetligt detaljpris, att riksdagen beslutat göra framställning till Kungl. Maj:t om utredning rörande möjligheten att åstadkomma ett enhetligt eller i varje fall mera enhetligt detaljhandelspris å socker.

Om alltså vissa svårigheter torde komma att möta, när det gäller att vinna motionens syfte i fråga om de nu avhandlade varuslagen, torde så än mer vara förhållandet beträffande många andra varor, där tillverkningen eller importen ombesörjes av ett mycket stort antal företagare. Såsom i flera yttranden framhålles, skulle nämligen genomförandet av en mera allmän prisutjämning av ifrågavarande slag kräva en omfattande kontrollorganisation. Motionärerna ha själva hänvisat till möjligheten att komma fram till enhetliga priser genom överenskommelser mellan företagen inom en bransch men understryka att detta dock icke får leda till uppkomsten av priskarteller eller monopolbildningar. Att detta senare skulle bli fallet torde emellertid — såsom ock i flera yttranden påpekats — vara ofrånkomligt.

Vad beträffar den i motionen berörda frågan om införande av en detalj-

handelsstatistik får utskottet erinra om att innevarande års riksdag, med bifall till ett av Kungl. Maj:t i propositionen nr 282 framlagt förslag, beviljat medel för budgetåret 1946/47 för insamling av minuthandelspriser på landsbygden. Av vad föredragande statsrådet anfört i samband med framläggandet av nämnda proposition framgår, att prisinsamlingen eventuellt avses att bli fortlöpande.

Ehuru utskottet till fullo beaktar de fördelar som i vissa hänseenden skulle stå att vinna, om en sådan mera allmän prisutjämning, som motionärerna åsyfta, kunde komma till stånd, anser sig utskottet dock icke — med hänsyn till de betydande olägenheter som i andra avseenden kunna befaras uppkomma i samband därmed — böra förorda att en allomfattande utredning i enlighet med motionärernas förslag igångsättes. I allt fall synas resultatet av de mera begränsade utredningar på förevarande område, varom riksdagen beslutat, först böra avvaktas.

Utskottet får alltså hemställa,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 juni 1946.

På utskottets vägnar:

IVAR EKSTRÖMER.

Närvarande: herrar Ekströmer, Heüman, Franzon, Nils Elowsson, Albert Andersson, Birger Andersson, fru Sjöström-Bengtsson och herr Albertsson.

Kommerskollegium.

Vad först angår frågan huruvida en prisutjämning av ifrågasatt slag skulle medföra någon fördel för befolkningen i avlägsna landsändar vill Kollegium erinra om den utredning, som 1943 års dyrortskommitté verkställt rörande levnadskostnadernas variationer inom olika landsdelar. Såvitt framgår av denna utredning äro levnadskostnaderna i tätorterna inom en landsdel högre än motsvarande kostnader i andra orter inom samma landsdel. Vidare äro levnadskostnaderna i Norra Sverige — bortsett från bränsleposten — genomgående högre än inom andra landsdelar. Genomsnittligt för hela landet skulle ett införande av enhetspriser medföra en höjning av levnadskostnaderna för jordbruks- och blandade kommuner.

Om de av motionärerna anförda rättvisesynpunkterna skulle motivera införande av enhetliga priser, torde icke blott priserna för de varor, som äro billigare på landsbygden än i tätorterna, böra göras enhetliga. Det kan icke vara rimligt att låta denna prisutjämning endast omfatta de varor, som äro dyrare på landsbygden. Särskilt synes det vara av vikt för en rättvis behandling av tätorternas befolkning att utjämningen även omfattar posterna bränsle och hyra.

Genomförandet av en prisutjämning av ifrågavarande slag skulle ofrånkomligen kräva en omfattande organisation för kontroll av att enhetspriserna tillämpas. Det torde bliva nödvändigt att övervaka att priserna varken över- eller underskridas. Vidare torde det bliva erforderligt med föreskrifter om skyldighet för företagen att sälja även till områden med höga transportkostnader. Beträffande varor i allmänhet torde ett införande av enhetliga priser innebära risker av samhällsekonomisk art, som betydligt överväga de fördelar, som kunna vinnas ur socialpolitisk synpunkt. På vilken väg prisutjämningen än sker och särskilt om den — såsom motionärerna föreslagit — verkställs genom överenskommelser mellan företag inom samma bransch, torde den lätt leda till upphävande eller minskning av konkurrensen mellan olika företagare och därigenom till ett uppehållande av priserna.

I detta sammanhang vill Kollegium erinra om att kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering i sitt betänkande angående övervakning av konkurrensbegränsande företeelser inom näringslivet föreslagit, att övervakning av dylika företeelser skulle ske genom registrering av konkurrensbegränsande överenskommelser samt genom särskilda specialundersökningar. I skrivelse den 20 december 1945 har Kollegium tillstyrkt, att en lagstiftning komme till stånd i huvudsaklig överensstämmelse med kommissionens förslag. Även om den föreslagna kontrollen beträffande konkurrensbegränsande företeelser kommer till stånd, kan det dock enligt Kollegii mening icke vara tillrådligt, att från statlig sida verka för en ökning av prisöverenskommelser av ifrågavarande slag.

Kollegium vill vidare erinra om, att Kollegium i utlåtande den 1 mars 1946 över motionerna i andra kammaren nr 17, 38 och 301, samtliga avseende utredning av frågan om utjämning av de regionala prisvariationerna i fråga om flytande motorbränsle, förklarar sig icke vilja motsätta sig i motionerna föreslagna utredning, varvid Kollegium emellertid förutsatte såväl att effekten

av de prissänkningar, som kunde komma i fråga, bleve fullt klarlagt som att ett prisutjämningsförfarande icke genomfördes, för såvitt icke väsentliga resultat kunde vinnas. Kollegium anförde därjämte bl. a. att det icke kunde förnekas, att särskilt vad anginge landets nordliga delar, där priset å motorbränslet torde vara högst, samtidigt som avstånden vore stora och befolkningen och näringslivet i hög grad beroende av långväga landsvägskommunikationer, ett lågt motorbränslepris i någon mån kunde bidra till rese- och transportkostnadernas nedbringande.

Beträffande andra varuslag än flytande motorbränsle föreligger enligt Kollegii mening icke samma motiv för en utredning om möjligheterna att åstadkomma enhetliga varupriser; Kollegium anser sig därför böra avstyrka den nu ifrågavarande motionen.

I avgörandet av detta ärende har — jämte t.f. generaldirektören Richert och t.f. kommerserådet Lindskog, föredragande — deltagit kommerserådet Carlborg.

ARVID RICHERT.

BERNT LINDSKOG.

/ Göran von Wachenfeldt.

Socialstyrelsen.

Att döma av ordalagen i motionens kläm är motionärernas önskemål en interlokal utjämning av sådana varupriser, som äro högre i mera avlägset belägna landsdelar än i de centrala tätorterna. För att underlätta realiserandet härav föreslå de inrättandet av viss detaljprisstatistik. Som motivering framhålls, att det väckt missnöje, att vissa priser — såsom å bensen och socker — voro lägre i storstäderna än i vissa delar av landsbygden. Ett sådant tillstånd finna de i och för sig orättvist, och anse vidare, att denna orättvisa förstärkes genom rådande dyrortsgrupperingssystem.

Den av motionärerna berörda frågan tillhör ett frågekomplex, som kan sammanfattas under beteckningen levnadsvillkorens olikheter å skilda orter. Socialstyrelsen är ense med motionärerna om att de sociala sidorna av detta komplex förtjäna den största uppmärksamhet. Detaljprisnivån är emellertid endast en av de faktorer, som bestämna levnadsvillkoren på en ort, och enstaka varors priser äro endast delar av detaljprisnivån. Styrelsen kan därför principiellt sett icke finna det riktigt, att en eller ett par av de faktorer, som samverka till levnadsvillkorens utformning, brytas ut för att behandlas isolerade. Huruvida och i vad mån en sådan utbrytning skall ske, är en fråga som bör bedömas huvudsakligen med ledning av tekniska och rationaliseringssynpunkter, såsom styrelsen framhållit i remissutlåtande den 6 mars 1946 över motionerna i andra kammaren nr 17, 38 och 301.

Den allmänna översyn av levnadsvillkoren i olika landsändar och ortstyper, som bör föregå eventuella åtgärder, är ett omfattande företag, då däri måste inbegripas såväl hänsyn till olika delar av levnadskostnaderna som till förvärvsmöjligheterna på olika orter och till de samhällsekonomiska sidorna av ändringar i dessa förhållanden. Den kommer kort sagt att beröra frågan om näringslivets inriktning och lokalisering.

Vad angår motionärernas synpunkter på dyrortsgrupperingen, måste styrelsen framhålla, att det icke kan anses anmärkningsvärt, att enskilda varors priser i viss utsträckning äro högre på en ort, vars allmänna levnadskostnader äro lägre än en annan Orts. Att så inträffar i många fall, är en oundviklig följd av prisspridningen och principen, att dyrortsgrupperingen avser de genomsnittliga levnadskostnaderna. Däremot är det klart, att nu gällande dyrortsgruppering undervärderar levnadskostnaderna på landsbygden, något som dock torde komma att bli tillrättat vid den av statsmakterna i princip beslutade nya dyrortsgrupperingen. Innan denna gruppering kommer till stånd, har socialstyrelsen att verkställa en omfattande undersökning av levnadskostnaderna inom samtliga rikets kommuner och en rad s. k. särorter. Denna undersökning, som även omfattar detaljhandelspriserna, är redan igångsatt och torde komma att bli färdig under första halvåret 1947. Det aktuella behovet av utvidgad prisstatistik torde härigenom komma att i sin mån bli tillfredsställt. Därest statsmakterna bifalla ett av socialstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 28 februari 1946 framlagt förslag om utvidgning av den fortlöpande statistiken över detaljhandelspriser, som styrelsen — och före styrelsen kommerskollegii avdelning för arbetsstatistik — bedrivit sedan början av detta sekel, till att omfatta 60 landsbygdsorter, kommer dessutom viss kontroll av prisförhållandena att kunna åvägbringas mellan dyrortsgrupperingarna. De senare jämte tillhörande prisundersökningar torde liksom hittills komma att upprepas med vissa mellantider.

I enlighet med ovanstående anser sig socialstyrelsen böra avstyrka den utredning om förenhetligande av detaljhandelspriserna, varom motionärerna hemställa. En sådan utredning synes icke böra utföras isolerat utan upptagas i ett större sammanhang, vid vilket samtliga de omständigheter, som påverka levnadsvillkoren på skilda orter, vederbörligen beaktas. Om och när en sådan väsentligt utvidgad utredning skall verkställas, är en fråga, på vilken styrelsen icke anser sig för närvarande böra ingå.

THORWALD BERGQUIST.

BERTIL NYSTRÖM.

Statens priskontrollnämnd.

Förevarande motion utmynnar, med utgångspunkt från krav på social rättvisa åt landsbygdens folk, i en hemställan om utredning och förslag angående möjligheterna att åstadkomma enhetliga varupriser. Motionärerna hävda, att priserna vanligen äro lägre i de större och centralt belägna

städerna och högre i avlägsna landsändar. De högre priserna i landsorten förmenas skarpt kontrastera mot de principer, varpå dyrortssystemet är uppbyggt. Enligt motionärerna borde det vara riktigare att för hela landet enhetliga priser åsattes åtminstone sådana varor, som äro nödvändiga för den mänskliga livsföringen eller för produktionen.

Den uppfattning rörande prisrelationerna mellan stad och landsbygd, som kommer till uttryck i motionen, synes giva anledning till vissa erinringar. De ingående undersökningar rörande de lokala pris- och levnadskostnadsförhållandena i riket, som i olika sammanhang företagits, senast av 1943 års dyrortskommitté, kunna icke anses stödja motionärernas mening på denna punkt. Det måste av dessa undersökningar anses klart framgå, att priser och levnadskostnader genomsnittligt äro lägre på landsbygden än i större städer och tätorter. Ett undantag måste dock göras för vissa delar av Norrland, där priserna på grund av de höga fraktkostnaderna ligga relativt högt. Det bör understrykas, att man vid en bedömning av de regionala prisvariationerna måste se till situationen i dess helhet och icke kan grunda argumentationen på de mer eller mindre allmänt förekommande fallen av högre priser på vissa varor på landsbygden. Framför allt kan man i detta sammanhang ej bortse från de för den enskilde konsumenten mycket väsentliga utgiftsposterna hyra och bränsle.

Vad särskilt gäller livsmedel vill nämnden erinra om att — såsom 1943 års dyrortskommitté anfört i sitt betänkande — i en rad fall praktiskt taget samma pris föreligger över hela landet eller att — i den mån prisvariation förekommer — det icke funnits belägg för att denna orsakats av annat än kvalitetsolikheter. För andra varuslag åter föreligger en tydlig regional prisvariation, beroende bl. a. på att transportkostnaderna fått taga sig uttryck i priset. Sålunda finnes för köttvaror 13 olika prisområden. Priserna på mjölk, mjöl och potatis förete även en relativt stor interlokal variation.

Det bör framhållas att av de företagna undersökningarna rörande levnadskostnadsolikheterna framgått att en sammanpressning av de lokala prisolikheterna på senare år ägt rum. Härtill ha bl. a. de statliga prisregleringsåtgärderna kraftigt bidragit.

Av det anförda framgår att det icke, såsom motionärerna påstå, kan anses föreligga något motsatsförhållande mellan den regionala prisvariationens natur och utformningen av dyrortsgrupperingssystemet. Även om spänvidden i detta system kan bli föremål för meningsskiljaktigheter, måste dock detta system i huvudsak anses giva ett rimligt uttryck för levnadskostnadsvariationerna.

Nämnden vill framhålla att, därest man följde motionärernas förslag om införandet av enhetliga priser över hela riket och icke begränsade denna reform till att avse allenast de priser, som ligga högre på landsbygden än i städer och andra tätorter utan i prisutjämnningen medtog alla de för konsumenten väsentliga utgiftsposterna, vilket ur rättvisesynpunkt måste anses befogat, detta skulle komma att leda till den för landsbygdens del icke önskvärda konsekvensen att priserna där i genomsnitt skulle komma att undergå en höjning.

De lokala prisskillnaderna betingas, i den mån de äro ekonomiskt motiverade, av olikheter i produktions-, frakt- och distributionskostnader, vilka icke variera på ett sådant sätt att de taga ut varandra. Ett införande av enhetliga priser över hela landet för vissa varor förutsätter att variationen i

kostnadsfaktorerna för dessa varors vidkommande på ett eller annat sätt elimineras. Vad beträffar fraktkostnaderna kan en utjämning av dessa ernås genom att fraktsatserna sättas lika oberoende av avstånd, d. v. s. att en allmän fraktelearing införes, något som dock näppeligen torde stå i överensstämmelse med principerna för järnvägarnas kostnadsberäkning och taxepolitik och som för bil- och sjötrafikens vidkommande torde vara ogenomförbart med hänsyn till denna trafiks nuvarande struktur. Om denna tanke på utjämning fördes vidare till att avse jämväl de bägge övriga kostnadsfaktorerna, torde det visa sig att problemet för deras vidkommande icke skulle bli mindre komplicerat. Enligt nämndens mening synes ett genomförande av det av motionärerna framförda förslaget med hänsyn till de samhällsekonomiska förutsättningar, varmed man nu har att räkna, kunna avse allenast ett mycket begränsat antal varor, beträffande vilka särskilda förutsättningar för ett införande av enhetliga priser föreligga.

I de fall, där ett monopolföretag behärskar marknaden, är det tekniskt sett en enkel åtgärd att fastställa ett enhetligt utförsäljningspris över hela landet. Så sker redan nu i rätt stor omfattning. Härvid löper man emellertid den risken att varan kommer att försäljas till ett pris, som bestämmes med hänsyn till företaget med de högsta distributionskostnaderna och priset kommer sålunda att inrymma differentialvinster för effektivare företag. Vad exempelvis sockret beträffar skulle ett genomförande av enhetliga priser uppenbarligen innebära en sänkning av priset å vissa avlägset belägna orter och höjning av priset på vissa tätorter. En sådan åtgärd skulle dock i sin mån bidra till att öka spänningen mellan dyrortsgrupperna.

Nämnden vill i detta sammanhang peka på problemet med de s. k. märkesvarorna, i regel varor, för vilka bl. a. transportkostnaden spelar en med hänsyn till det totala priset underordnad roll. För dessa varor gälla av fabrikanterna fastställda bruttopriser oavsett den enskilde distributörens faktiska kostnadsläge.

Motionärerna erkänna att svårigheter att tillämpa enhetliga priser föreligga i fråga om varor, där tillverkningen eller importen ombesörjes av ett flertal företag. De hänvisa emellertid till möjligheten att komma fram till enhetliga priser genom överenskommelser mellan företagen inom en bransch men understryka att detta dock icke får leda till uppkomsten av priskarteller eller monopolbildningar. Enligt nämndens mening måste denna av motionärerna anvisade utväg bestämt tillbakavisas. Det förefaller uppenbart att dylika prisöverenskommelser mellan företagen inom en bransch måste komma att verka såsom priskarteller. Hur än prisbestämningen genom dylika överenskommelser utformas, måste dessa leda till ett upphävande av priskonkurrensen mellan företagen och till att konkurrensen i stället tager sig uttryck i överdimensionerad reklam m. fl. för konsumenten fördröjande konkurrensmetoder. Enligt nämndens mening kan det icke vara en klok politik att i ett läge, då statsmakterna äro angelägna att genom kontrollåtgärder ingripa mot konkurrensbegränsande företeelser, yrka på åtgärder, vilka skulle leda till ytterligare utbredning av kartellväsendet i svenskt näringsliv.

Som en ytterligare omständighet, vartill hänsyn måste tagas vid bedömningen av förevarande spørsmål, vill nämnden framhålla de prisavvägningsproblem, som uppstå när det förekommer underskotts- och överskottsområden med avseende å produktionen av en vara. Vid sådant förhållande synes det knappast möjligt att undvika en viss prisdifferentiering mellan de

olika områdena. Införande av enhetliga priser över hela landet på sådana varor torde sannolikt få kombineras med föreskrifter om försäljningsskyldighet i underskottsområdena beträffande ifrågavarande varuslag.

Man synes ej heller böra bortse från den omständigheten att ett genomförande av motionärernas förslag skulle innebära en väsentlig rubbning av de förutsättningar, som betingat näringslivets lokalisering.

Enligt motionärernas mening förefinnes icke tillförlitlig statistik för belysning av de lokala prisvariationerna. De anse därför, att det som ett första steg till en undersökning av möjligheterna att åstadkomma enhetliga varupriser bör införas en detaljhandelsstatistik, som ger erforderlig kunskap på detta område. Nämnden vill härvid erinra om att underlag för bedömning av de lokala prisförhållandena har givits i ett flertal prisstatistiska undersökningar, och senast i det av 1943 års dyrortskommitté avgivna betänkandet. Nämnden vill slutligen även framhålla, att sedan 1945 års riksdag antagit Kungl. Maj:ts proposition nr 343 angående skattegrupperingen m. m., Kungl. Maj:t har uppdragit åt socialstyrelsen att — med beaktande av vad som anförts av föredragande departementschefen i nämnda proposition och av sammansatta stats- och bevillningsutskottet i dess utlåtande — verkställa en allmän undersökning av de lokala levnadskostnadsolikhetera. Nya prisundersökningar komma därför att snarast möjligt sättas igång inom styrelsen. Vid sådant förhållande kan enligt nämndens mening skäl icke anses föreligga att företaga den av motionärerna önskade prisstatistiska undersökningen.

Under återopande av vad sålunda anförts får nämnden avstyrka bifall till remitterade motionen.

I behandlingen av detta ärende ha deltagit — förutom undertecknad ordförande — ledamöterna Lundberg, Lind, Norup, Schmidt, Nyström och Matts. Stockholm den 2 mars 1946.

STATENS PRISKONTROLLNÄMND

JOHN BERGVALL.

/ Olle Karleby.

Kooperativa förbundet.

Den fråga som bringas på tal i den föreliggande motionen är liksom alla frågor i samband med fixerad prissättning av mycket stor betydelse för konsumenterna, emedan enhetlig (likformig) prissättning på varor och tjänster på en marknad i allmänhet innebär ett utpräglat moment av monopolistisk prisbildning. Motionen synes för sin del ha begränsat frågan till försäljning i detaljhandeln av s. k. tyngre varor inom förnödenhetsbranscherna, d. v. s. varor, vilkas fraktkostnader äro jämförelsevis höga i förhållande till försäljningsvärdet. Det påpekas, att för sådana varor (exemplifierade med bensin

och socker) priset givetvis är lägst på import- och tillverkningsorterna, medan det är högre på andra orter på grund av frakt- och distributionskostnader. Dessa kostnadsposter äro, enligt vad motionen framhåller, ofrånkomliga sådana i försäljningens omkostnadskonto, men motionen ifrågasätter, om det kan vara rättvist, att befolkningen i avlägsna landsdelar och bygder skall bära den tyngsta bördan av dessa omkostnader. Det borde, framhåller motionärerna, vara riktigare, att ett för hela landet enhetligt pris åsattes åtminstone sådana varor, som äro nödvändiga för den mänskliga livsföringen eller för produktionen. Motionen pekar på förekomsten av starka branschorganisationer inom de flesta områden av näringslivet, vilka genom överenskommelser skulle kunna genomföra enhetliga priser. Fördelarna härav skulle dock icke få köpas på bekostnad av uppkomsten av priskarteller eller monopolbildningar. Motionärerna säga sig vara medvetna om de svårigheter, som föreligga för att nå det avsedda målet, och hemställa om skrivelse från riksdagen om utredning och förslag att åstadkomma enhetliga varupriser i den omfattning som angivits.

Enhetliga försäljningspriser i detaljhandeln inom hela vårt land ha hittills förekommit särskilt beträffande vissa s. k. märkesartiklar och andra varor, vilka ha ett mycket högt försäljningsvärde i förhållande till sin vikt och för vilkas enhetliga prissättning alltså frakter och distributionskostnader saknat större betydelse. Den verkliga avsikten med enhetlig prissättning på en märkesvara har varit att tillförsäkra minutförsäljarna en hög vinstmarginal för att därmed binda dem vid vederbörande fabrikanter produkter. Tillverkaren, som prissatt märkesvaran i detaljhandeln, har ofta bedrivit en intensiv reklam i syfte att dirigera konsumenternas uppmärksamhet och efterfrågan till sin märkesvara. I många fall har ett så tydligt missförhållande varit rådande mellan de uppreklamerade märkesvarornas detaljpriser och deras produktionskostnader, att man kunnat tala om uppenbar monopolprusbildning till förmån både för tillverkare och försäljare. I skilda länder ha tillverkarna av inbördes högst olika märkesvaror sedan gammalt strävat efter att genom samverkan i s. k. märkesvaruinstitut förhindra att de fastställda detaljprisen för märkesvaror underskridits och därmed hela deras prisbyggnad upp till producenten bringats att vackla. I vårt land verkar för närvarande den s. k. Likaprisnämnden, som är ett gemensamt organ för sammanslutningar inom den enskilda detaljhandeln och vissa fabrikanternas branschorganisationer med uppgift att övervaka efterlevnaden av de enhetliga detaljpriserna och i detta syfte avfordrar de detaljhandlande som önska försälja artiklar från anslutna märkesvarufabrikanter skriftliga förbindelser att hålla priserna med åtagande att vid underskridande av dessa priser erlägga skadestånd (böter). Konsumtionsföreningar, vilka åsatt även dylika varor en detaljhandelsmarginal motsvarande deras verkliga handelsomkostnader och därigenom kommit att underskrida de fastställda priserna, ha avstängts från fortsatta leveranser. Den monopolistiska karaktären av enhetsprissättningen har sålunda klart framträtt.

Beträffande sådana varor, för vilkas prissättning i detaljhandeln frakter och distributionskostnader spela större roll än för här avsedda artiklar, har endast i ett fåtal fall prissättningen skett enhetligt över hela landet. Även där fabrikanternas försäljningspriser kunna ha varit monopolistiskt bestämda eller påverkade ha detaljpriserna i allmänhet utformats med hänsyn till de i detaljdistributionen ingående kostnadselementen, främst frakter och om-

kostnader vid butiksförsäljningen. Inom den kooperativa varuförmedlingen har man för vissa varuslag använt sig av över hela landet enhetlig prissättning (»riksprissättning»), nämligen när det gäller att med hjälp av KF:s vid egna fabriker framställda tillverkningar genom konkurrens framtinga en allmän *sänkning* av detaljpriserna på av monopolistiska företagssammanslutningar framställda artiklar. Det av KF föreslagna och utannonserade enhetliga detaljpriset har närmast haft till avsikt att fästa konsumenternas uppmärksamhet på de monopolistiska överpriser dessa fått betala på alla platser i landet och i detta syfte underlätta prisjämförelser mellan jämförliga varor, som säljas genom konsumtionsföreningarna och av den enskilda detaljhandeln. I allmänhet ha privatmonopolen tvingats gå ned till samma priser som KF fastställt — glödlampor, galoscher etc. I ett aktuellt fall, nämligen i fråga om margarin, ligger de privata fabrikanternas pris för närvarande 10 öre per kg över KF:s. När det sålunda gäller att försöka åvägabringa en allmän prissänkning på en viss vara över hela landet genom konsumentkooperationens samfälliga ansträngningar ligger det i sakens natur, att de av KF föreslagna enhetliga priserna varit att uppfatta som maximipriser.

En enhetlig prissättning över hela landet för sådana varor, där frakterna väga tungt i förhållande till tillverkningsvärdet — exemplifierade i den ifrågasvarande motionen av bensin och socker — skulle vid oförändrade priser vid fabrik eller importhamn för att medföra sänkta detaljpriser i avlägsna landsdelar och bygder endast kunna åstadkommas genom en höjning av detaljpriserna i närbelägna konsumtionscentra. Motionärerna ha själva insett, att när det gäller sådana varor, där tillverkningen eller importen ombesörjes av ett flertal företag, det endast är möjligt att genomföra enhetliga priser — d. v. s. den höjning av detaljpriserna i de i frakthänseende gynnsammare belägna konsumtionscentra, som erfordras för att kunna sänka detaljpriserna på avlägsnare orter — genom överenskommelser emellan företagen i en bransch. Att sådana överenskommelser, om de nu komme till stånd, skulle innebära en betydande risk för monopolistisk prissättning, d. v. s. för att den inom branschen ernådda sammanhållningen vid prisfixeringen skulle komma att utnyttjas för mera omfattande ändamål än en utjämning av frakterna till mer eller mindre avlägsna avsättningsorter, visa alla praktiska erfarenheter av sådana prisöverenskommelser inom ramen av starka branschorganisationer. Den fara, som motionärerna förklara sig icke vara villiga att främja — faran för uppkomst av nya priskarteller och monopolbildningar — bleve utan gensägelse i hög grad ökad, om — såsom motionärerna säga sig önska — åtminstone alla sådana varor, som äro nödvändiga för den mänskliga livsföringen eller för produktionen, skulle få sina detaljpriser enhetligt reglerade över hela landet genom prisöverenskommelser i samtliga här berörda branscher. Det torde i detta samband böra uppmärksammas, att vid sidan av frakterna också andra kostnader äro bestämmande för detaljpriserna, vilka kunna visa ganska anmärkningsvärda variationer för olika detaljhandelsföretag på samma ort eller inom samma transportgeografiskt likbelägna område, beroende på att en del företag arbeta mera rationellt, andra mindre. Fastställande av enhetliga priser för de tyngre varor, som ingå i detaljhandelsomsättningen inom t. ex. livsmedelsbranschen, genom branschorganisationernas försorg, skulle också innebära, att dessa priser fixerades så att även de mindre rationellt arbetande detaljhandelsföretagen finge sina kostnader täckta varigenom strävandena att förbilliga varorna för konsumenterna

genom en fortgående sänkning av detaljhandelsmarginalen skulle kännbart motarbetas.

Det bör vidare observeras, att även om man genom överenskommelser eller andra åtgärder skulle kunna genomföra en sänkning av detaljpriserna på tyngre varor på avlägset belägna platser, detta långt ifrån självfallet skulle betyda, att en verklig lättnad bereddades de berörda konsumenterna beträffande deras samlade konsumtionsutgifter. Det skulle nämligen vara möjligt att så avväga kalkyleringen, att den härigenom uppkommande inkomstminskningen för detaljhandelsföretagen bleve kompenserad genom högre marginal på den övriga omsättningen. Ett lågt pris på t. ex. socker kan möjliggöras genom högre pris på andra butiksvaror, och konsumenterna skulle på detta sätt icke beredas någon minskning i den samlade inköpssumman.

Vad själva fraktkostnaderna beträffar finnes redan nu vissa möjligheter för de i avlägsnare orter och bygder arbetande detaljhandelsföretagen att genom tillvaratagande av fördelarna i en rationellare organisation reducera dessa. Inom den kooperativa varuförmedlingen tillämpas sålunda sedan längre tid tillbaka samlastning för tyngre varor mellan de här arbetande konsumtionsföreningarna — vilka vanligen representera mindre företagsenheter — varigenom dessa komma i åtnjutande av fördelarna av de lägre tariffer. som gälla för hela vagnslaster. Härigenom åstadkommes även ett rationellare utnyttjande av de tillgängliga transportmedlen. Vid tillämpning av ett system, som skulle innebära likformiga fraktkostnader för alla varusändningar, oavsett om de fraktades kortare eller längre väg eller i större eller mindre partier, skulle ovedersägligen drivfjädrarna till ansträngningar från detaljhandelsföretagens sida att genom en rationellare organisation hålla fraktkostnaderna nere i hög grad försvagas, resulterande i ett motsvarande slöseri med transportmedlen i vårt land. En förändring i av motionärerna önskad riktning skulle kunna åstadkommas genom en ytterligare differentiering av olika trafikmedels fraktsatser med sikte särskilt på de längst bort liggande, isolerade bygderna. Huruvida en dylik förändring är ekonomiskt genomförbar undandrar sig styrelsens bedömande. Därest så ej skulle vara fallet återstår utvägen att i nämnda syfte subventionera trafikmedlen med något särskilt socialanslag. Styrelsen anser sig emellertid icke böra taga ställning till en sådan eventualitet. Under alla förhållanden vore dock en dylik åtgärd trots dess uppenbara olägenheter avgjort att föredraga framför den metod att nivellera prisolikheter, vilken föreslagits av motionärerna.

Vad särskilt angår de i motionen som exempel anförda tyngre varuslagen torde beträffande socker böra framhållas, att ändring redan vidtagits beträffande det förhållande, som åberopas i motionen, nämligen »att sockerpriset på Gotland är flera öre högre per kg än i Stockholm, trots att Gotland är ett betodlande distrikt». Motionärerna ha obestriddligen rätt i sitt påpekande av de hittillsvarande höga sockerpriserna på Gotland men torde möjligen ha förbisett, att upprepade sänkningar företagits under tiden närmast före och vid motionens avlämnande. Den 24 november 1945 genomfördes sålunda av konsumtionsföreningen i Visby en nedsättning av sockerpriset med 3 öre per kg, vilken efterföljdes av de enskilda affärerna den 26 november. Sedan sockerbolaget den 22 januari i år förklarar Visby för cif-plats, vilket innebär att sockret där levereras till samma pris som vid bruken i Skåne med ett tillägg av $\frac{1}{2}$ öre per kg, genomförde konsumtionsföreningen en ny pris-sänkning med 3 öre, vilken även efterföljdes av de enskilda handlandena.

Denna sänkning var större än vad som kunde motiveras med fraktlindringen (1,86 öre per kg). Någon ytterligare sänkning torde vara möjlig, om icke de abnormt höga hamnkostnaderna i Visby (kronor 1: 20 per 100 kg) kvarstode.

Beträffande motionärernas påpekande av behovet av en detaljprisstatistik som gör det möjligt att i större utsträckning följa de lokala prisvariationerna vill styrelsen framhålla, att ett dylikt behov obestriddigen föreligger. De av socialstyrelsen regelbundet insamlade prisuppgifterna för levnadskostnadsberäkningarna hänföra sig endast till städer och större industriorter, medan det kunde anses önskvärt att sådana prisuppgifter också kunde insamlas från den rena landsbygden i olika delar av landet. Säkerligen skulle en på representativa levnadskostnadsundersökningar för landsbygdsbefolkningen baserad regelbunden insamling av detaljpriserna på de viktigare levnadsförnödenheterna vara till avsevärd nytta för belysande av landsbygdens levnadsförhållanden, alldeles frånsatt huruvida det skulle anses lämpligt att inarbeta dessa uppgifter i den allmänna levnadskostnadsindexen eller ej. En särskild utredning för detta ändamål torde dock ej vara behövlig, då Socialstyrelsen säkerligen med de erfarenheter den förfogar över från de tidigare hos familjehushåll bland arbetare, lägre tjänstemän och medelklass i städer och större industriorter utförda levnadskostnadsundersökningarna torde ha tillräckliga förutsättningar att utföra denna uppgift och organisera den erforderliga löpande uppgiftslämningen. Styrelsen vill emellertid i detta samband fästa uppmärksamheten på att material beträffande detaljpriserna på landsbygden sedan längre tid tillbaka regelbundet insamlas av Kooperativa förbundet i det de för närvarande 240 konsumtionsföreningar, vilka månatligen insända uppgifter på av dem tillämpade detaljpriser på 40 varuslag (livsmedel) med noggrann kvalitetangivning, äro så utvalda att de även representera typiska landsbygdsföreningar. Detta prismaterial ställes av Kooperativa förbundet regelbundet till priskontrollnämndens förfogande.

Den kunskap om de lokala prisvariationerna som överhuvud taget kan vinnas av en löpande prisstatistik är naturligtvis i hög grad beroende av att den lokala uppgiftslämningen sker med hänsyn till jämförliga varukvaliteter. Beträffande t. ex. socker kan i samband härmed följande anföras. Prisskillnaden mellan F-socker (»vanligt socker») och E-socker är 5 öre per kg, och då i vissa delar av vårt land konsumtionsutvecklingen är den, att den i dessa landsdelar förhärskande konsumtionen av toppsocker ersättes med E-socker kom följaktligen i dessa trakter av landet detaljhandeln med socker företrädesvis att inrikta sig på denna högre sockerkvalitet (en konsumtionsutveckling tillfälligtvis avbruten 1945 därigenom att tillverkningen av E-socker inställts). I den mån Socialstyrelsens ombud vid sin uppgiftslämning beträffande socker följt de på orten förhärskande konsumtionsvanorna och uppgivit priset på endera av dessa sockerkvaliteter (E- eller F-socker med deras prisskillnad på 5 öre per kg) torde möjligen härigenom de lokala prisvariationerna för socker ha kommit att framstå som större och mera talrikt förekommande än de i verkligheten varit. Det är också av visst intresse att i detta samband påpeka, att i den mån försäljningen av paketerat socker ökat, detaljhandeln marginal för socker minskat i motsvarande omfattning, då sockerbölaget för paketerat socker uttager ett högre pris (2 öre mera per kg), vilket detaljhandeln emellertid ej tillämpar vid sin försäljning till konsumenterna. Härvid bör emellertid uppmärksammas att utexpediering av paketvaror medför vissa besparingar i detaljhandelskostnaderna. Beträf-

fande den allmänna jämförbarheten mellan detaljpriserna för olika orter i Socialstyrelsens prisserier har Socialstyrelsen sedan längre tid tillbaka vidtagit åtgärder för instruktion av prisombuden i syfte att nå så stor likformighet som möjligt för de varukvaliteter, på vilka priserna angivas, varvid emellertid måste uppmärksammas att konsumtionsvanorna i viss mån variera mellan olika landsdelar och att levnadskostnadsindexens uppgift i dess helhet är att mäta de allmänna förändringarna i levnadskostnaderna snarare än att ställa noggranna jämförelser mellan detaljpriserna på olika orter för samtliga varuslag till förfogande. I den mån möjligheter föreligga att förena dessa uppgifter torde emellertid fortsatta åtgärder i detta syfte kunna vidtagas inom Socialstyrelsen, vilken också genom samverkan med priskontrollmyndigheterna under krigsåren ytterligare utbyggt sin organisation för kontroll av den lokala uppgiftslämningen till levnadskostnadsindexen. Denna övervakas i sin helhet dessutom av särskilda fullmäktige, vilka ha möjlighet att inom Socialstyrelsen föranstalta om speciella undersökningar i den mån dylika kunna synas behövliga.

Med hänvisning till vad som ovan anförts och med särskilt understrykande av de konsekvenser för främjande av monopolistisk prisbildning och för hämmande av strävandena till rationalisering inom detaljhandeln som ett förverkligande av motionens yrkande på genomförande av för hela riket enhetliga detaljpriser för de vanliga livsförnödenheterna och produktionsvarorna skulle innebära vill styrelsen härmed *avstyrka*,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag att åstadkomma enhetliga varupriser i den omfattning som avses i motionen; dock under framhållande av att motionärernas önskemål om en utvidgad officiell detaljprisstatistik är ett allmänt intresse, vilket statsmakterna borde vara angelägna att tillgodose, bl. a. genom föranstaltande av representativa levnadskostnadsundersökningar för landsbygdsbefolkningen och härpå baserad regelbunden insamling av detaljprisuppgifter från landsbygden.

Stockholm den 4 april 1946.

KOOPERATIVA FÖRBUNDET

ALBIN JOHANSSON.

M. BONOW.
